

THE SYMBOL AND ARCHETYPE OF "TREE" IN DESIGNING MEMORIAL PLACES ON SELECTED STUDY EXAMPLES

SYMBOL I ARCHETYP „DRZEWA” W PROJEKTOWANIU MIEJSC PAMIĘCI NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH STUDIALNYCH

Sławomir Wojtkiewicz

dr inż. arch., mgr szt.

Author's Orcid number: 0000-0001-8080-8605

Politechnika Białostocka, Wydział Architektury, Poland
Instytut Sztuk Plastycznych i Konserwacji Dzieł Sztuki
ul. Oskara Sosnowskiego 11, 15-893 Białystok

ABSTRACT

The article presents the issues of interpretative possibilities and ways of presenting a tree symbol in the design of memorial sites. These studies are an introduction to in-depth research on the methodology of designing memorial sites. The work aims to study the "tree" symbol in shaping the morphological structure of the architecture of memorial sites. The work attempts to show the "tree" as a kind of "idiom," shaping the structural character of memorial sites. This goal was supported by the practice of designing memorial sites, in which selected cases are described in detail here.

Keywords: memorial sites, tree, symbol, archetype, commemorative architecture.

STRESZCZENIE

Artykuł ukazuje problematykę możliwości interpretacyjnych i sposobów przedstawiania symbolu drzewa w projektowaniu miejsc pamięci. Studia te stanowią wstęp do pogłębionych badań dotyczących metodyki projektowania miejsc pamięci w dydaktyce architektury krajobrazu. Celem pracy jest studium symbolu „drzewa” w kształtowaniu struktury morfologicznej architektury miejsc pamięci. W pracy starano się ukazać „drzewo” jako rodzaj „idiomu” mający wpływ na charakter strukturalny miejsc pamięci. Cel ten został wsparty praktyką nauczania projektowania krajobrazowego miejsc pamięci, które to wybrane przypadki zostały tu szczegółowo opisane.

Słowa kluczowe: miejsca pamięci, drzewo, symbol, archetyp, architektura upamiętniająca.

1. INTRODUCTION

Trees are an integral component of the Earth's ecosystem and are inseparable from the existence of humanity. There are historically documented cases when their annihilation decided the fate of a given civilization. Trees are also systems of semiological communication that play an essential role in expressing the creation of artistic space. The article aims to show the role of tree symbolism in designing architectural and landscape spaces of memorial sites. The article is a fragment of the author's interest - visual artist and architect - in the possibility of creating commemorative architecture used in didactics in landscape architecture. The presented examples are theoretical design studies, the research importance of which is aimed at discovering the structural properties and codes of the architectural space of the memorial site. The statement that the fundamental properties of "morphology" and the principles of designing memorial sites are the categories of a symbol and an archetype is an introduction to the considerations of the essence of the sign of "tree" in specific spatial solutions. The specification of the concept of symbol and archetype is related to the assumption in a sieve that a memorial site should be structurally structured. In his research on psychology, Jung claims: "Archetype is a symbolic formula that begins to function wherever there are no conscious concepts, or they cannot exist at all for internal or external reasons" (Jung 1996,s,19). Considering the act of psychological influence on the architectural space of a memorial site, the need to search for, define and transform archetypes and symbols becomes the primary field of design activities. Their content is always expressed metaphorically without being fully verbalized. Hence, tree tectonics may become a sought-after category for constructing the archetypal-symbolic structure of a given space. The following research questions were asked in the paper. First: how can the articulated tree archetype influence the designed commemorative space's overall character? Secondly, to what extent does the reference to the tree symbol as one of the syntaxes for building the structural complexity of a memorial site affect its architectural expression? How is the space of architecture and landscape of the memorial site organized using the metaphorical role of a tree? How can the status of a tree symbol be perceived in terms of the architecture of meanings? Furthermore, finally, how archetypal structures based on tree symbolism determine the goals of hermeneutics, i.e., methods of interpreting the past in contemporary commemorative architecture. The mainstream research concerns the display and confirmation of the specific status of the archetype and symbol in the emotional perception of a memorial site. The tree is mentioned here to convert the transcendental contents of history to be remembered into architectural forms.

1.1. The memory place – definition

The task of memorial sites is to create a public space that gives the possibility of building a community through participation in remembering (Szpociński 2008,s,29). According to Barbara Szacka, collective memory is a set of *the views community members about its past, about the people it inhabits and past events in it, as well as ways of commemorating and transferring knowledge about them. It is considered to be the obligatory endowment of a member of this community. (...). Collective memory uses a rich language, often metaphorical, to enable reports from the past to refer to the audience's emotions* (Szacka 2000,s,29). The carriers of collective memory are primarily objects whose primary purpose is a commemorative function - reminiscing, i.e., places of memory. The main functions of collective memory include building identity and shaping a sense of community in a given society (Gębczyńska-Janowicz 2010,s,85). The 'lieux de meoire' memorial is a French term that means: a place where one remembers. In his works, Pierre Nora tried to show that research strategies that can be used in the architectural design of all kinds of forms of the presence of the past in the present can be considered a precursor of research on memorial sites (Szpociński 2008,s,33). According to Nora, memorial sites are traces of the presence of the past in the present day. It can be a building, a cross, a commemorative plaque, a space important in a given community that tells about a specific event, and any institutions or organizations that cultivate the memory of the past. According to other researchers, a place of memory is a physical, visual carrier of collective memory (Rewrs 1999,s,179). The place of memory is the projection of memories and the knowledge of those who visit them (Young 1999,s,23). For centuries, people have built "monuments" as a sign of recognition, veneration, and remembrance of great people and events or a warning to future generations. For many centuries, the monument followed the defini-

tion of a sculptural or architectural-sculptural monument erected on a pedestal. Its basic function was the role of a physical, visual medium of memory and the introduction to the public space of the historical background that builds society's identity. However, after the cataclysm of World War II, which forced civilization changes, not only the image of collective memory, the memory of past events, and the form of its visual carriers changed (Gębczyńska-Janowicz 2010,s,77). The mentioned forced a search for new means of artistic expression in the design process. The monument as a memorial site began to be treated as a spatial arrangement, adjusted to the scale of the new urban planning (Gębczyńska-Janowicz 2010,s,35). The design solutions presented below refer to the space defined by Lenartowicz as "a monument – an expression of an idea" (Lenartowicz 2013, s. 67). The tree symbolism present in the projects shows a special kind of synchronization of the ideological layer with the spatial form.

2. TREE IN THE ARCHITECTURE OF MEMORIAL SITES – METHODOLOGY OF THE DESIGN PROCESS

The projects mentioned above result from research, design, and teaching at the Faculty of Landscape Architecture of the Białystok University of Technology. Their spatial arrangement was based on analyzing the morphology of the meaning of the symbol and the archetype. This approach required the definition of a typology of the archetype and symbol to justify individual design decisions. Such typology was to help in developing the rules for transposing the architecture of a place. Here, the "tree" is one of the many possible symbols and archetypes, the application of which proves the emotional impact of space, binding it into a whole, inseparable symbiotic system. It takes place in the context of landscape, form, and detail. Architecture then becomes a method of perceiving the reality of pre-images using an archetypal and symbolic structure. In such an approach, the "tree" as an object becomes a unique way of building space and its meanings depending on specific cultural and historical contexts. Following this path, the design method becomes the encoding of the space, the reception of which then requires its reading. By nature, a "tree" in its archetypal structure contains a code that orders the perception of reality according to readable features. These features are symbols of an abstract - non-verbal character, such as life-death, development – fall, strength – fragility, place – center, dynamics – static, as well as natural – verbal symbols: root, crown, trunk, branch, light, contrast, shadow, value, texture, color, carving. By analyzing their essence in more detail, one can hypothesize that a "tree" life cycle in terms of symbolism includes a loop in which one can place numerous primeval images that determine this symbolic affinity. By adopting this distinctive way of expressing symbolized reality, we can demonstrate the potential properties of a "tree" in the process of transformation and design of an architectural - commemorative space:

- Tree - symbolism of the temple, house, interior, space
- Tree - symbolism of form and geometry
- Tree - border symbolism
- Tree - symbolism of numbers, the cosmos, forms and phenomena of nature
- Tree - symbolism of colors, textures, shadows, light, phenomena.

The student projects carried out as part of the study work try to find out directly from the theses posed above.

3. PROJECT OF THE MEMORIAL SITE FOR THE EXECUTIONS OF THE JANUARY INSURGENTS ON THE "SZUBIENNICA" HILL

The first mentioned memorial site project commemorates the January 1863 insurgents murdered by the tsarist army in Choroszcz, near Białystok. The "tree," or rather a group of trees, is the dominant element of the architectural and landscape composition. In the local tradition, the place is known as the "Gallows," which is related to the fate of the insurgents who were executed on the nearby hill. The morphic of the place is based on the nodal system of the designed space. It comprises the existing hill in an unchanged monumental form, a monumental system of tree-primeval images, a road-labyrinth layout, and a mound-mound layout. The trees are placed on a mesh of

rust-colored steel poles. Their multiplicity and inscribing them into the shape of a circle affect the form's interpretation possibilities and express its expression (Fig. 1, 2). The rhythm of the vertical arrangement of structures is as opposed to a sculptural synthesis. Trees detached from the ground, placed between transparent metal structures, acquire different meanings. Past events are represented indirectly by signs and symbols, the determinant of which is the metaphor of a tree. (Fig. 2, 3, 4). The archetypal meaning of "tree" as the main element of the design's composition relates to the symbolism of form, geometry, and border.

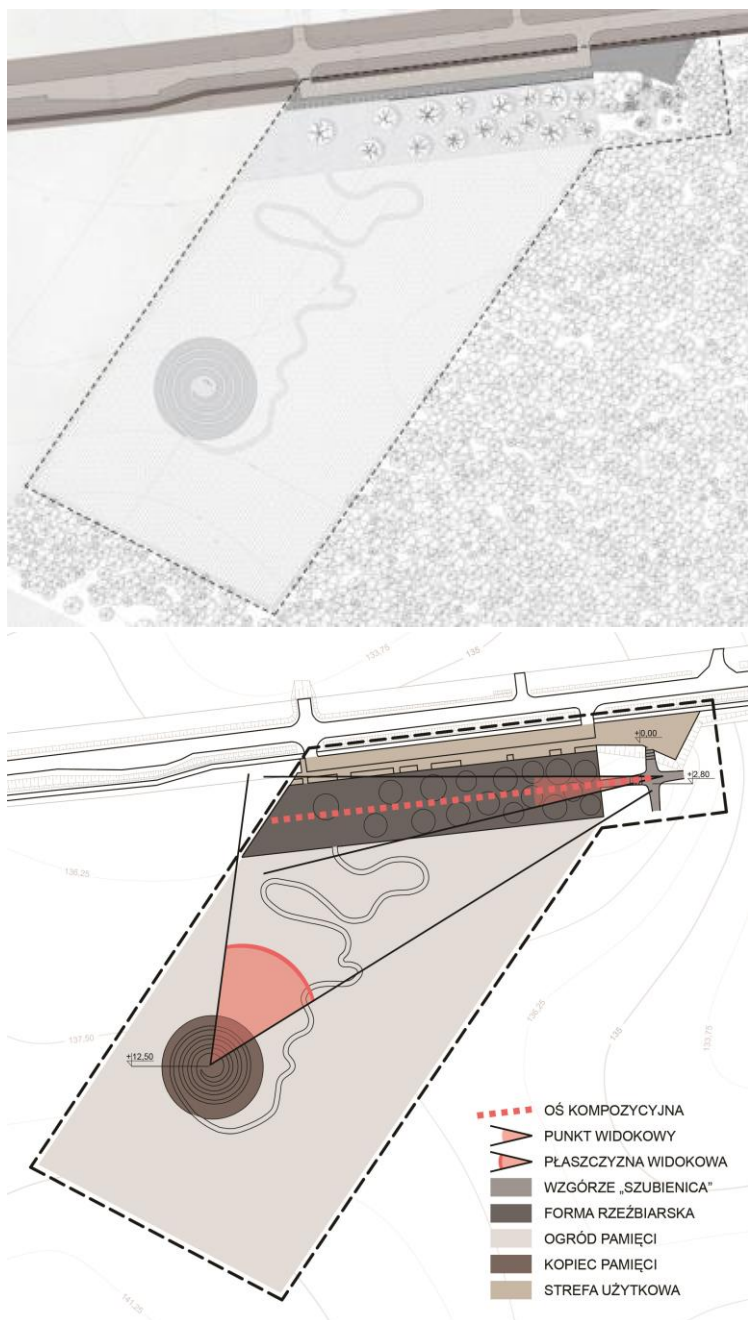

Fig. 1. Development design and composition scheme of the architectural and landscape assumption "Szubienica" (source: Hanna Wojdakowska, author of the design: Hanna Wojdakowska, supervisor: Sławomir Wojtkiewicz)

Ryc. 1. Projekt zagospodarowania i schemat kompozycyjny założenia architektoniczno-krajobrazowego „Szubienica” (źródło: Hanna Wojdakowska, autor projektu: Hanna Wojdakowska)

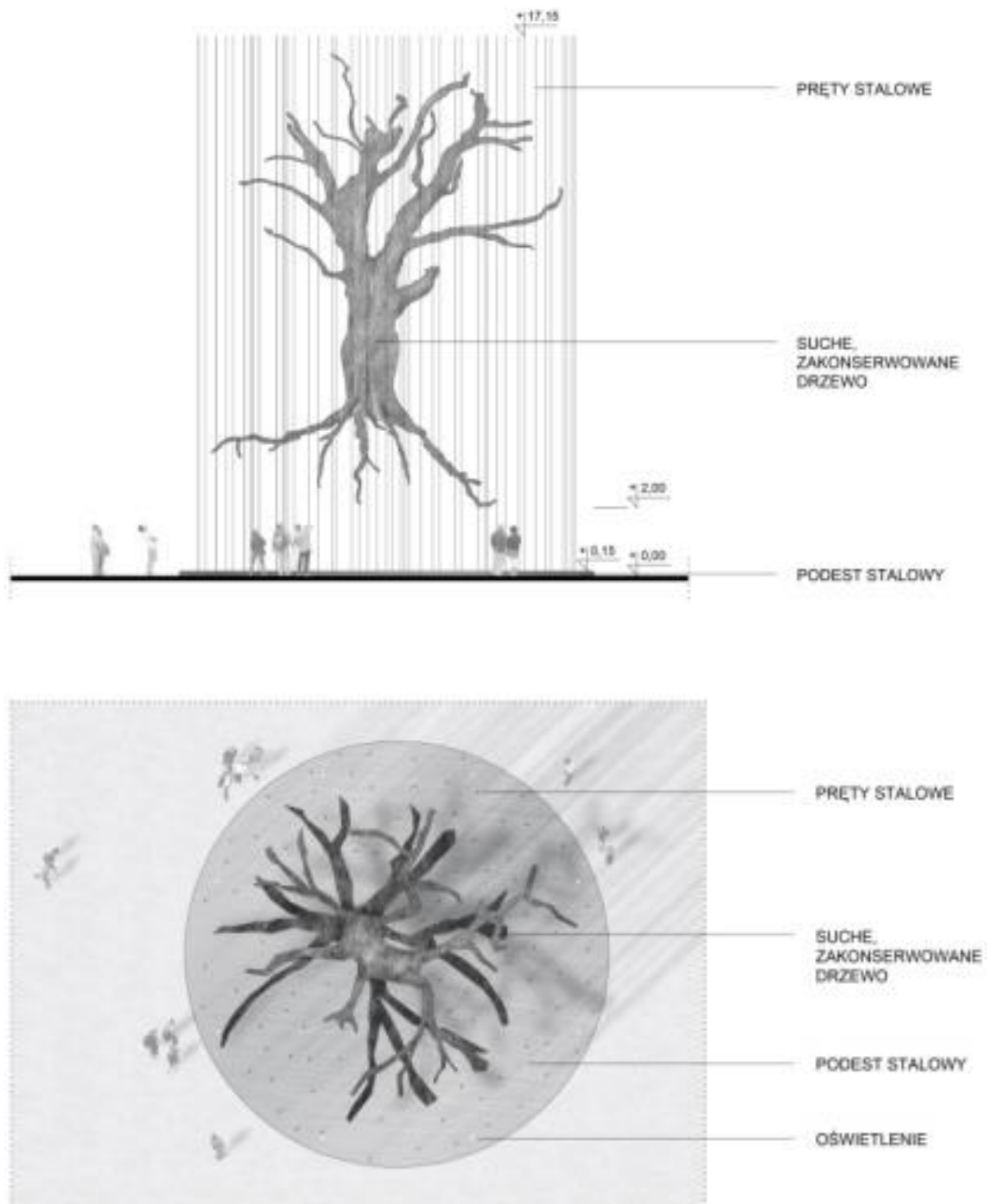

Fig. 2. Detail of the sculptural accent design of the "Gallows" memorial site. (source: Hanna Wojdakowska, author of the project: Hanna Wojdakowska, supervisor: Sławomir Wojtkiewicz)

Ryc. 2. Detal akcentu rzeźbiarskiego projektu miejsca pamięci „Szubienica”. (źródło: Hanna Wojdakowska, autor projektu: Hanna Wojdakowska, promotor: Sławomir Wojtkiewicz)

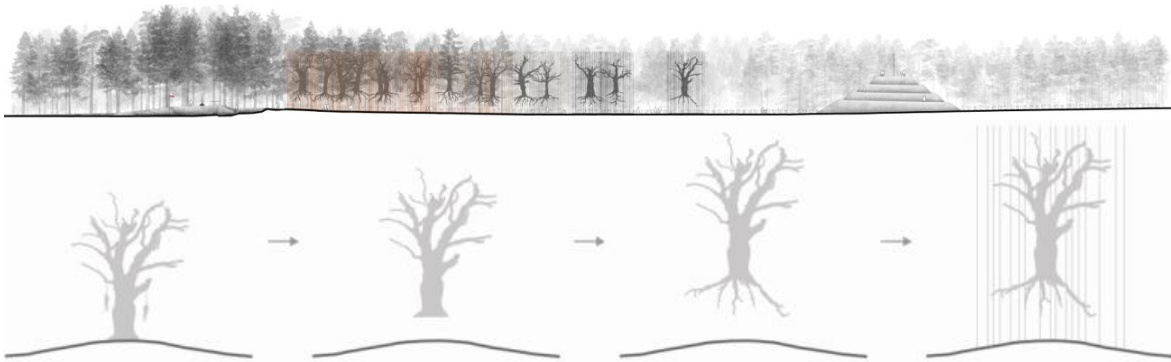

Fig. 3. Field sections show the silhouette of trees - monuments — notation of the idea of the composition. (source: Hanna Wojdakowska, author of the project: Hanna Wojdakowska, supervisor: Sławomir Wojtkiewicz)

Ryc. 3. Przekroje terenowe z ukazaniem sylwety drzew - pomników. Zapis idei kompozycji. (źródło: Hanna Wojdakowska, autor projektu: Hanna Wojdakowska, promotor: Sławomir Wojtkiewicz)

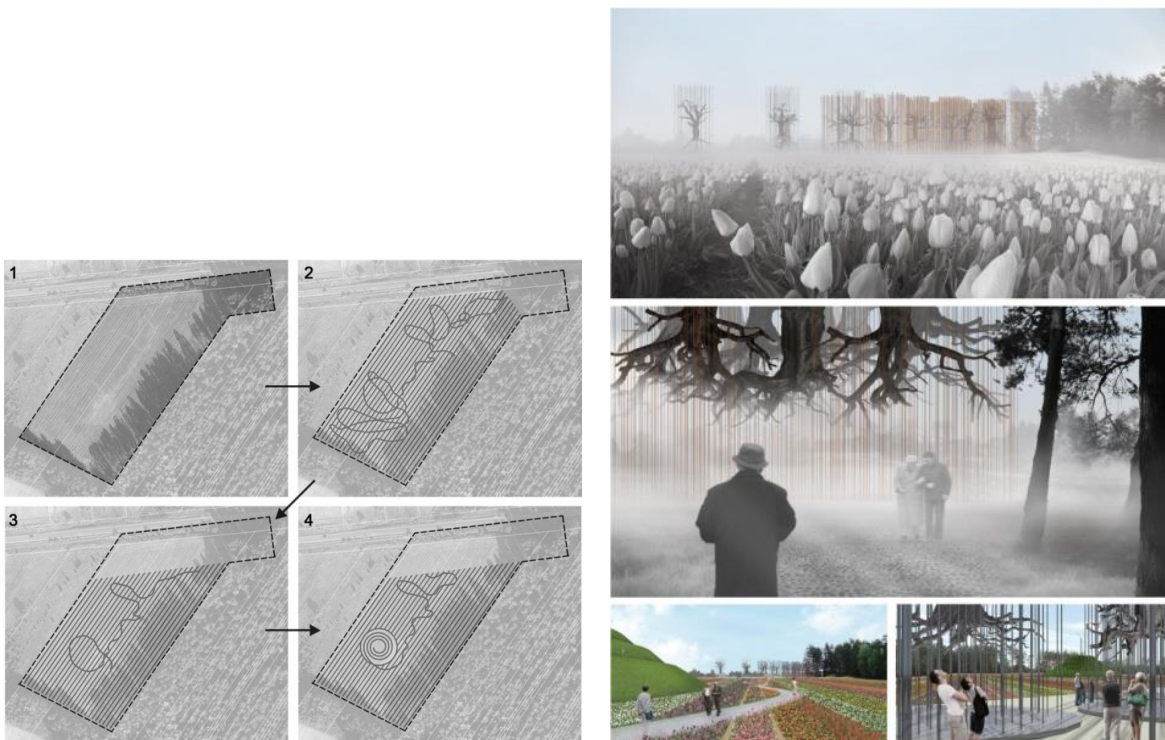

Fig. 4. Land development on the "Szubienica" hill - transfiguration (source: Hanna Wojdakowska, author of the project: Hanna Wojdakowska, supervisor: Sławomir Wojtkiewicz)

Ryc. 4. Transfiguracje zagospodarowania terenu wzgórza „Szubienica”. (źródło: Hanna Wojdakowska, autor projektu: Hanna Wojdakowska, promotor: Sławomir Wojtkiewicz)

4. PROJECT OF THE MEMORIAL SITE OF THE GERMAN NAZI EXTERMINATION CAMP IN SOBIBÓR

Another example commemorates the German Nazi extermination camp in Sobibór. The plan's layout assumes the location of the cubature zone - the museum and the monumental - landscape zone. (Fig. 5, 6). Symbols and archetypes characterize space with a system of relations of lines, rhythms, figures, and colors. The monumental space is created by a park which is distinguished by

the white color of the planted trees against the local landscape (Fig. 5). The space plan and its fills in the form of trees is broken with a drawing of circles. The circles create regular depressions in the ground where the tree structure reappears but is already in a synthesized system (Fig. 5, 6). It takes the form of rods around which the vegetation twists. The project aims to commemorate two essential facts about the camp here. The compositional layout refers to the history of the camp liquidation and the place of mass burial (Fig. 5, 6). Within the slag strips, even planting of warty birch was designed. The matter and forms of the tree organize the space and give it the status of a clear idea of commemoration.

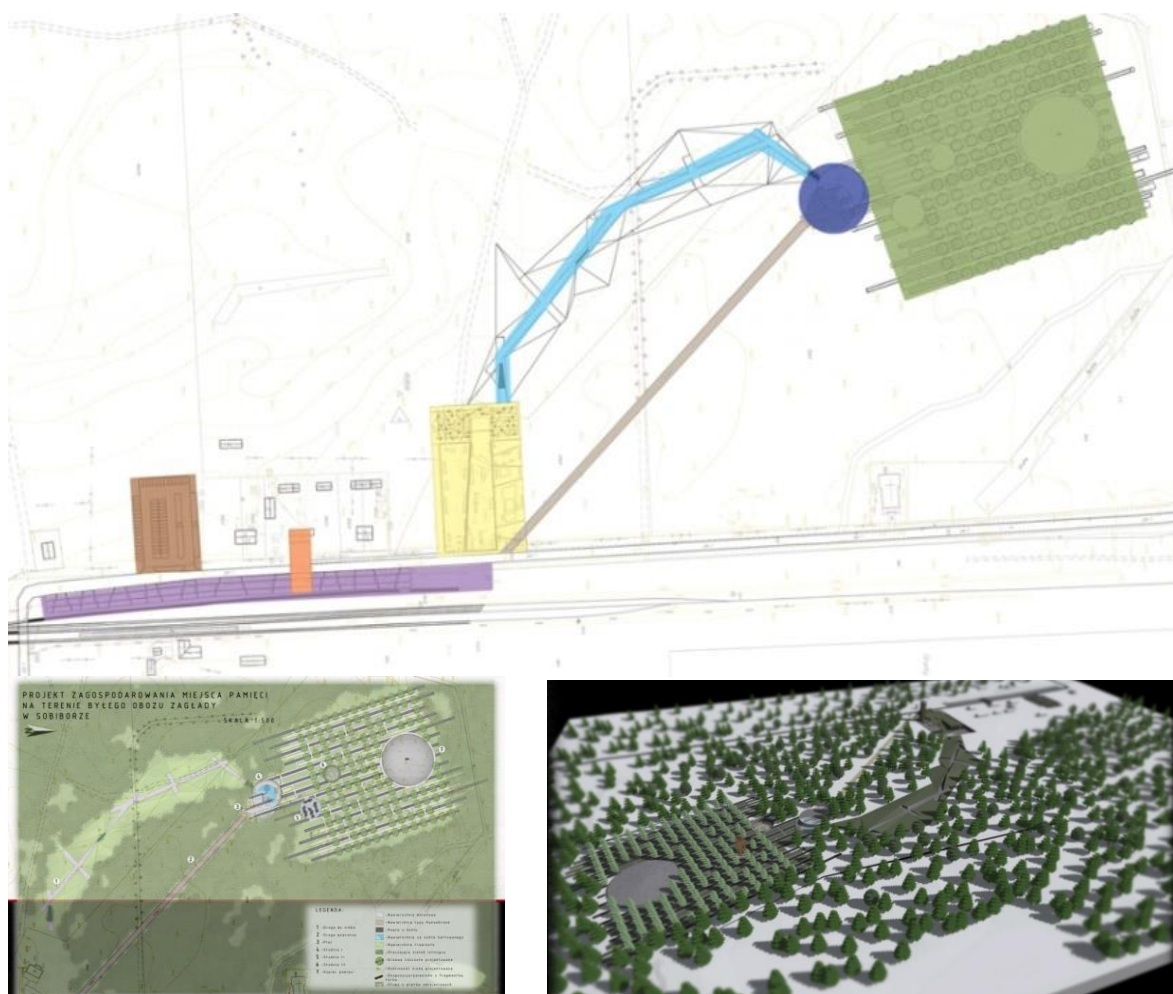

Fig. 5. Functional zones of the monument complex in Sobibór (source: Marta Gryko, author of the project: Marta Gryko, supervisor: Sławomir Wojtkiewicz)

Ryc. 5. Strefy funkcjonalne założenia pomnikowego w Sobiborze (źródło: Marta Gryko, autor projektu: Marta Gryko, promotor: Sławomir Wojtkiewicz)

5. SUMMARY

The tree theme can be an integral part of building the archetypal-symbolic structure of designing memorial sites. This structure determines the emotional transmission of space. This message goes beyond the actual dimension; hence, in the landscape space of the memorial site, it achieves the

dominant status of matter and form. Hermetic means of design activities favor the generation of interrelated, resulting, and integrated forms on many levels. The presented ways of articulating the semantic properties of a tree in commemorative design emphasize the archetypal-symbolic relationship between architecture and place. Generally speaking, it may be said that the mentioned system of expression in the domain of commemorative architecture is the basis of artistic experience and programming of the identity of space. The "tree" form inscribed in the symbols system and archetypes allows for the multiplication of the impact of this experience.

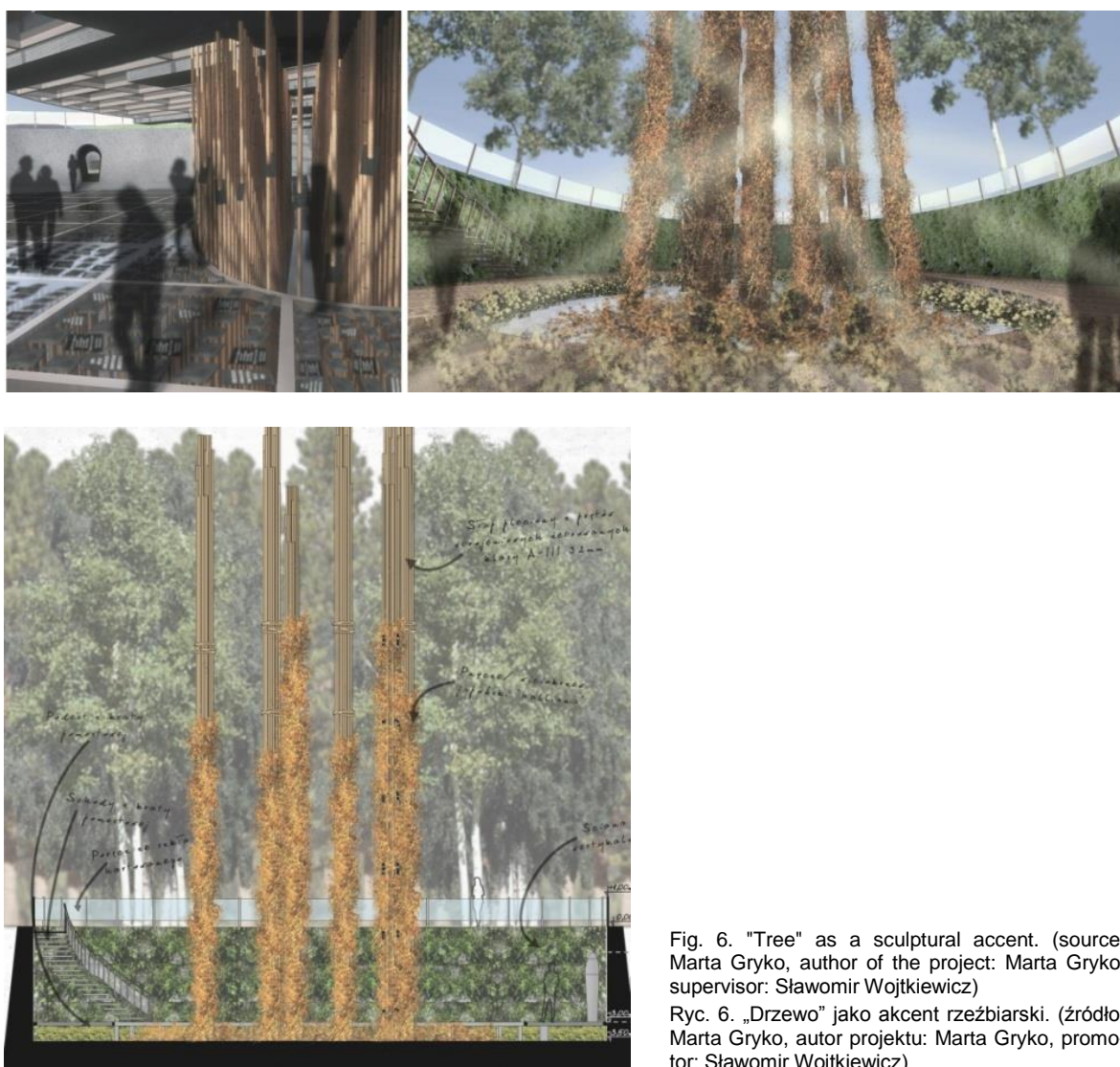

Fig. 6. "Tree" as a sculptural accent. (source: Marta Gryko, author of the project: Marta Gryko, supervisor: Sławomir Wojtkiewicz)

Ryc. 6. „Drzewo” jako akcent rzeźbiarski. (źródło: Marta Gryko, autor projektu: Marta Gryko, promotor: Sławomir Wojtkiewicz)

SYMBOL I ARCHETYP „DRZEWA” W PROJEKTOWANIU MIEJSC PAMIĘCI NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH STUDIALNYCH

1. WPROWADZENIE

Drzewa stanowią integralny składnik ekosystemu Ziemi i nierozzerwalnie związane są z istnieniem ludzkości. Historycznie udokumentowane są przypadki, kiedy ich unicestwienie decydowały o losach danej cywilizacji. Drzewa to także systemy komunikacji semiologicznej pełniące ważną rolę w procesach wyrażania kreacji artystycznej przestrzeni. Celem artykułu jest ukazanie roli symboliki drzewa w procesie projektowania przestrzeni architektoniczno-krajobrazowych miejsc pamięci. Artykuł jest fragmentem zainteresowań autora – plastyka i architekta nad możliwością kreacji architektury upamiętniającej wykorzystywanej w dydaktyce na kierunku architektura krajobrazu. Przedstawione przykłady to teoretyczne opracowania projektowe, których znaczenie badawcze zmierza do odkrycia strukturalnych właściwości i kodów przestrzeni architektonicznej miejsca pamięci. Stwierdzenie, iż podstawowymi właściwościami „morfologii” i zasad projektowania miejsc pamięci są kategorie symbolu i archetypu stanowi wprowadzenie do rozważań nad istotą znaku „drzewa” w określonych rozwiązaniach przestrzennych. Uściślenie pojęcia symbolu i archetypu związane jest z założeniem *in situ*, iż miejsce pamięci powinna mieć budowę strukturalną. W swoich badaniach nad psychologią Jung twierdzi: *Archetyp to formuła symboliczna, która zaczyna funkcjonować wszędzie tam, gdzie albo nie występują żadne pojęcia świadome, albo w ogóle nie mogą one zaistnieć ze względu na powody natury wewnętrznej lub zewnętrznej* (Jung 1996,s,19). Biorąc pod uwagę akt psychologicznego oddziaływania przestrzeni architektonicznej miejsca pamięci, potrzeba definiowania i transformowania archetypów oraz symboli staje się narzeczem działań projektowych. Ich treść zawsze wyraża się metaforycznie, nie dając się w pełni zwerbalizować. Stąd tektonika „drzewa”, może stać się poszukiwaną kategorią budowy struktury archetypiczno-symbolicznej danej przestrzeni.

W pracy postawiono następujące pytania badawcze. Po pierwsze: w jaki sposób wyartykułowany archetyp drzewa może wpływać na całościowy, wynikowy charakter projektowanej przestrzeni upamiętniającej? Po drugie w jakim stopniu odniesienie do symbolu drzewa jako jednej ze składni budowania strukturalnej złożoności miejsca pamięci wpływa na jego wyraz architektoniczny? Jak organizowana jest przestrzeń architektury i krajobrazu miejsca pamięci przy użyciu metaforycznej roli drzewa? Jak status symbolu drzewa może być odbierany w aspekcie architektury znaczeń? I wreszcie jak struktury archetypiczne oparte na symbolice drzewa decydują o celach hermeneutyki, czyli metod interpretacji przeszłości we współczesnej architekturze upamiętniającej.

Główny nurt dociekań dotyczy wyeksponowania i potwierdzenia szczególnego statusu archetypu i symbolu w odbiorze emocjonalnym miejsca pamięci. Drzewo jest tu przywołane jako sposób konwersji treści transcendentálnych upamiętnianej historii na formy architektoniczne.

1.1. Miejsce pamięci – definicja

Zadaniem miejsc pamięci jest tworzenie przestrzeni publicznej, która daje możliwość budowania wspólnoty poprzez udział w pamiętaniu (Szpociński 2008,s,29).

Pamięć zbiorowa w ujęciu socjologicznym według Barbary Szackiej to *zbiór wyobrażeń członków zbiorowości o jej przeszłości, o zaludniających ją postaciach i minionych wydarzeniach, jakie w niej zaszły, a także sposobów ich upamiętniania i przekazywania o nich wiedzy uważanej za obowiązkowe wyposażenie członka tej zbiorowości (...). Pamięć zbiorowa używa bogatego języka, często metaforycznego, aby umożliwić sprawozdaniom z przeszłości odwoływać się do emocji odbiorców* [Szacka 2000,s,29). Nośnikami pamięci zbiorowej są przede wszystkim obiekty, których głównym przeznaczeniem jest funkcja kommemoratywna – wspomnieniowa, czyli miejsca pamięci. Do głównych funkcji pamięci zbiorowej zalicza się budowanie tożsamości oraz kształtowanie poczucia wspólnoty w danym społeczeństwie (Gębczyńska-Janowicz 2010,s,85).

Miejsce pamięci *‘lieux de memoire’* to termin wywodzący się z języka francuskiego, który dosłownie oznacza: miejsce, w którym się wspomina. Za prekursora badań nad miejscami pamięci można

uznać Pierre'a Norę, który w swoich pracach starał się ukazać strategie badawcze, które można zastosować przy projektowaniu architektonicznym wszelakich form obecności przeszłości w teraźniejszości (Szopciński 2008,s,33). Według Nory, miejsca pamięci są śladami obecności przeszłości we współczesności. Może być to zarówno budynek, krzyż, tablica pamiątkowa, przestrzeń ważna w danej społeczności mówiąca o konkretnym wydarzeniu oraz wszelkie instytucje, organizacje kultywujące pamięć o czasach minionych. Według innych badaczy, miejsce pamięci jest fizycznym, wizualnym nośnikiem pamięci zbiorowej (Rewrs 1999,s,179). Miejscem pamięci czyni go projekcja wspomnień i wiedza tych, którzy je odwiedzają (Young 1999,s,23).

Ludzie od wieków budowali pomniki, jako przejaw uznania, czci oraz pamięci o wielkich ludziach, wydarzeniach, czy też jako ostrzeżenie dla przyszłych pokoleń. Pomnik przez wiele stuleci trwał przy definicji rzeźbiarskiego lub architektoniczno-rzeźbiarskiego monumentu wyniesionego na cokół. Jego podstawową funkcją była rola fizycznego, wizualnego nośnika pamięci oraz wprowadzenie do przestrzeni publicznej tła historycznego, które buduje tożsamość społeczeństwa. Jednakże po kataklizmie II wojny światowej, która wymusiła zmiany cywilizacyjne, przemianom uległ nie tylko obraz pamięci zbiorowej, pamięci o minionych wydarzeniach, a także forma jej nośników wizualnych (Gębczyńska-Janowicz 2010,s,77). Wymusiło to poszukiwanie w procesie projektowym nowych środków wyrazu artystycznego. Pomnik, jako miejsca pamięci zaczęto traktować, jako założenie przestrzenne, dopasowane skalą do nowej urbanistyki (Gębczyńska-Janowicz 2010,s,35).

Przedstawione poniżej rozwiązania projektowe odnoszą się do przestrzeni określonej przez Lenartowicza, jako *pomnik - wyraz idei* (Lenartowicz 2013,s,67) czyli obiektu lub zespołu przestrzennego, który powstał dzięki artystycznej kreacji wizualizowania pamięci i ma wywoływać emocje oparte na wiedzy, skojarzeniach oraz indywidualnym odczuwaniu odbiorcy. Symbolika drzewa obecna w projektach wykazała ma szczególnie rodzaj synchronizacji warstwy ideowej z formą przestrzenną.

2. DRZEWO W ARCHITEKTURZE MIEJSC PAMIĘCI – METODYKA PROCESU PROJEKTOWANIA.

Przywołane projekty są efektem prac badawczych, projektowych i dydaktycznych na kierunku Architektura Krajobrazu Politechniki Białostockiej. Ich układ przestrzenny powstawał w oparciu o analizę morfologii znaczenia symbolu i archetypu. Takie podejście wymagało określenia typologii archetypu i symbolu celem uzasadniania poszczególnych decyzji projektowych. Typologia taka pomocą miała w opracowaniu reguł transponowania architektury miejsca. „Drzewo” jest tu jednym z wielu możliwych symboli i archetypów, których zastosowanie dowodzi oddziaływania emocjonalnego przestrzeni wiążąc ją w całość, nierozzerwalny system symbiotyczny. Odbija się to w kontekście krajobrazu, formy i detalu. Architektura staje się wówczas metodą recepcji rzeczywistości praobrazów z wykorzystaniem struktury archetypowej i symbolicznej. „Drzewo” jako obiekt w takim ujęciu staje się szczególnym sposobem budowania przestrzeni i jej znaczeń w zależności od poszczególnych kontekstów kulturowo-historycznych. Idąc tym tropem metodą projektowania staje się kodowanie przestrzeni, której odbiór wymaga następnie jego odczytania. Z natury, „drzewo” w swojej strukturze archetypicznej zawarty ma kod porządkujący odbiór rzeczywistości według czytelnych cech. Te cechy to symbole o charakterze abstrakcyjnym – niewerbalnym, takich jak: życie - śmierć, rozwój - upadek, siła - kruchość, miejsce - środek, dynamika - statyczność, jak i symbole o charakterze rzeczowym – werbalnym: korzeń, korona, pień, gałąź, światło, kontrast, cień, walor, faktura, barwa, rzeźba. Analizując dogłębniej ich istotę postawić można hipotezę, iż cykl życia „drzewa” w ujęciu symboliki zawiera pętlę, w której umieścić można liczne praobrazy decydujące o ów symbolicznym powinowactwie. Przyjmując ten charakterystyczny sposób wyrażania rzeczywistości symbolizowanej możemy wykazać możliwe właściwości „drzewa” w procesie transformacji i projektowania przestrzeni architektonicznej – kommemoratywnej:

- Drzewo – symbolika świątyni, domu, wnętrza, przestrzeni
- Drzewo – symbolika formy i geometrii
- Drzewo – symbolika granicy
- Drzewo – symbolika liczb, kosmosu, form i zjawisk natury
- Drzewo – symbolika barw, faktur, cieni, światła, zjawisk

Zrealizowane w ramach prac studialnych projekty studenckie starają się odpowiedzieć na postawione wyżej tezy w sposób bezpośredni.

3. PROJEKT MIEJSCA PAMIĘCI STRACENI POWSTAŃCÓW STYCZNIOWYCH NA WZGÓRZU „SZUBIENICA”

Pierwszy przywołany projekt miejsca pamięci upamiętnia zamordowanych przez wojska carskie powstańców styczniowych z 1863 roku w miejscowości Choroszcz, w pobliżu Białegostoku. „Drzewo”, a właściwie zespół drzew stanowi dominujący element kompozycji architektoniczno-krajobrazowej. Miejsce w lokalnej tradycji znane jest pod nazwą „Szubienica”, co związane jest z losem powstańców, którzy zostali straceni na okolicznym wzgórzu. Morficzność miejsca oparta jest o węzłowy system projektowanej przestrzeni. Tworzą go: istniejące wzgórze w niezmienionej formie pomnikowej, monumentalny układ drzew-praobrazów, układ drogi – labiryntu, układ usypanego wzgórza – kopca. Drzewa są umieszczone na siatce stalowych, rdzawych słupów. Ich ilość i wpisanie w figurę koła wpływa na możliwości interpretacyjne formy, ale i wyraża jej ekspresję (ryc.1,2). Rytm wertykalnego układu konstrukcji przeciwstawiony jest rzeźbiarskiej syntezie. Drzewa oderwane od podłoża, umieszczone pomiędzy transparentną w efekcie strukturę metalu nabierają innych znaczeń. Zdarzenia z przeszłości przedstawiane są pośrednio przez znaki i symbole, którego wyznacznikiem jest metafora drzewa. (ryc. 2,3,4). Znaczenie archetypiczne „drzewa” jako głównego elementu kompozycji projektu odnosi się do symboliki formy, geometrii, granicy.

4. PROJEKT MIEJSCA PAMIĘCI NIEMIECKIEGO, NAZISTOWSKIEGO OBOZU ZAGŁADY W SOBIBORZE

Kolejny przykład upamiętnia niemiecki, nazistowski obóz zagłady w Sobiborze. Układ planu zakłada lokalizację strefy kubaturowej - muzeum i strefy pomnikowej - krajobrazowej. (ryc.5, 6). Symbole i archetypy charakteryzują przestrzeń układem relacji linii, rytmów, figur, barw. Przestrzeń monumentalną tworzy park, który na tle lokalnego krajobrazu odcina się białą barwą zasadzonych gatunków drzew (ryc.5). Przestrzeń planu i jej wypełnień w postaci drzew łamana jest rysunkiem kół. Koła tworzą regularne zagłębienia w ziemi, gdzie raz jeszcze pojawia się struktura drzewa, ale już w układzie zsyntetyzowanym (ryc.5,6). Drzewo przybiera postać prętów wokół których wije się roślinność. Układ kompozycyjny odnosi się do historii likwidowania obozu oraz miejsca masowego pochówków (ryc.5,6). W obrębie pasów, wyspanych z żużlu, zaprojektowano równomierne nasadzenia brzozy brodawkowatej. Materia i formy drzewa, porządkują przestrzeń i nadają jej symboliki w kreowaniu miejsca upamiętnienia.

5. PODSUMOWANIE

Motyw drzewa może być integralną częścią w budowaniu struktury archetypiczno-symbolicznej procesu projektowania miejsc pamięci. Owa struktura decyduje w istocie o przekazie emocjonalnym przestrzeni. Przekaz ten wykracza poza wymiar rzeczywisty, stąd w przestrzeni krajobrazowej miejsca pamięci osiąga dominujący statut materii i formy. Hermetyczne środki działań projektowych sprzyjają generowaniu form wzajemnie powiązanych, wynikowych i zintegrowanych na wielu płaszczyznach. Przedstawione sposoby artykulacji właściwości semantycznych drzewa w projektowaniu kommemoratywnym podkreślają związek archetypiczno-symboliczny architektury i miejsca. Uogólniając, nasuwa się stwierdzenie, że przywołany system wypowiedzi w domenie architektury upamiętniającej jest podstawą doświadczenia artystycznego i programowania tożsamości przestrzeni. Forma „drzewa” wpisana w system symboli i archetypów pozwala na zwielokrotnianie oddziaływania tegoż doświadczenia.

BIBLIOGRAPHY

- Gębczyńska-Janowicz A., 2010: *Polskie założenia pomnikowe. Rola architektury w tworzeniu miejsc pamięci od połowy XX wieku*. Wydawnictwo Neriton. Warszawa. ISBN : 978-83-7543-177-3.
- Hodor K. Łakomy K. *Landscape sacrum, aesthetisation of urban space*. Space & form / Przestrzeń i forma no. 26. Pp. 201-212. DOI: 10.21005/pif.2016.26.D-04. 2016.
- Jung C.,C., 1996: *Typy psychologiczne*, przekł. R.Roszko, Warszawa.
- Rewrs E., 1999: *Przestrzeń, filozofia i architektura: osiem rozmów o poznawaniu, produkowaniu i konsumowaniu przestrzeni*. Wydawnictwo Fundacji Humaniora. Poznań.
- Szacka B., 2000: *Pamięć zbiorowa*. Przegląd socjologiczny, tom XLIX, Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Szpociński A., 2008: *Miejsca pamięci (lieux de memoire)*. Central and Eastern European Online Library.
- Wojtkiewicz S. *The symbol criteria in design approach of landscape and architecture memorial site*. Space & form / Przestrzeń i forma no. 29. Str. 155-166. DOI: 10.21005/pif.2017.29.D-01. 2017.
- Wojtkiewicz S. *Kryterium archetypu w teorii projektowania założeń architektoniczno-krajobrazowych miejsc pamięci*. 2017. Pp. 200-205. БНТУ.
- Young J.E., 1992: *The Counter-Monument: Memory against Itself in Germany Today*. W: Art and the Public Sphere. W.J.T. Mitchell (red.). Chicago-London.

AUTHOR'S NOTE

S.Wojtkiewicz: employee of the Art Institute at the Faculty of Architecture of the Białystok University of Technology. His research interests concern several areas at the interface between art and architecture, including the theory of architecture and landscape design, generative art, sacred and commemorative art, contemporary painting

O AUTORZE

S. Wojtkiewicz: adiunkt w Instytucie Sztuki na Wydziale Architektury Politechniki Białostockiej. Jego zainteresowania naukowe dotyczą szeregu obszarów ze styku sztuki i architektury w tym: teorii projektowania architektury i architektury krajobrazu, sztuki generatywnej, sztuki sakralnej, sztuki memoratywnej, malarstwa współczesnego

Contact | Kontakt: s.wojtkiewicz@pb.edu.pl, www.artwojtkiewicz.com